

Η κρίση του πολιτισμού μας

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

Φωτο: bozonis.gr

του Γ. Μποζώνη,

Προέδρου των Ομοτίμων Καθηγητών

του Παν/μίου Αθηνών

Οι αξίες δεν ανακύπτουν από το μηδέν, αλλά συνδέονται με την ιστορική συνείδηση. Ο άνθρωπος δεν είναι αποκομμένος, άλλα ζη μέσα στην κοινωνία του και στην εποχή του και τούτο σημαίνει ότι ζη και το παρελθόν του. Έτσι, οι αξίες περνούν και από την βάσανο της ιστορίας. Λαός ή κοινωνία, που δεν έχουν παρελθόν, δεν έχουν μέλλον. Η συνειδητοποίηση του παρόντος συνάπτεται με το παρελθόν. Μία συγκεκριμένη σύγχρονη κοινωνία βιώνει τα γεγονότα μέσα από το παρελθόν της. Οι αξίες δεν αποβάλλουν τα γνωρίσματά των, επειδή ανήκουν στην ιστορία, αλλά επειδή δείχνουν τις δυνατότητές των, εφ' όσον γονιμοποιούν το παρόν.

Στον πολιτισμό μας μεριμνήσαμε πολύ για τον υλικό βίο, βελτιώσαμε τις συνθήκες διαβίωσης (όχι συμβιώσεως), τον γεμίσαμε με μηχανές εξυπηρετήσεως και διασκεδάσεως, αλλά στους υπολογισμούς μας ξεχάσαμε τον ίδιο τον άνθρωπο.

Αδιαφορήσαμε για τις γνήσιες ανάγκες του, για την αληθινή του βελτίωση, για την αξιοπρέπειά του. Μπήκαμε σε μία νέα εποχή μηχανοκρατίας, όχι με την κλασική έννοια του φιλοσοφικού αυτού όρου, αλλά με την έννοια του μιμητισμού των μηχανών, του μηχανοκρατισμού, όπως θα τον ελέγαμε. Ποιό είναι το γνώρισμα της καλής μηχανής; Η σταθερή, ομοιόμορφη επανάληψη του ίδιου φαινομένου. Εκεί τείνει και ο άνθρωπος· να μιμῆται μηχανικά.

Στις σύγχρονες κοινωνίες διαμορφώνεται το *homunculum*, το ανθρωπάκι, που δέχεται ως αληθινό το εντυπωσιακό, που πιστεύει αυτά που του λένε, που ευχαριστείται όταν το κολακεύουν, που είναι ικανοποιημένο όταν δεν ενοχλήται. Έτσι, εκπλήσσεται, όταν ακούη ότι τα πράγματα δεν πάνε καλά στις κοινωνίες. Το σύμπαν, ο κόσμος, οι άνθρωποι μετριοούνται από το δικό του ανάστημα. Και οι «ειδικοί» το έχουν διαβεβαιώσει ότι έχει πολύ μεγάλο ανάστημα!

Φρονώ ότι μία έκρηξη ή μία διαρροή σε ένα πυρηνικό εργοστάσιο, η μόλυνση της ατμό-σφαιρας, οι κίνδυνοι από ένα ατομικό ή μικροβιακό πόλεμο είναι συμπτώματα μιάς βαρειάς νόσου. Ο άνθρωπος δεν κινδυνεύει τόσο από ένα μοιραίο λάθος ή από μιάν αλυσίδα λαθών, που θα τον εξοντώσουν βιολογικά. Ο άνθρωπος κινδυνεύει πραγματικά, όταν παύση να σκέφτεται. Η γνώση δεν είναι γνώμη ούτε «πληροφόρηση». Η γνώση προϋποθέτει κρίση, κριτική· γι' αυτό συνδέεται με την αφύπνιση της συνειδήσεως.

Αφύπνιση σημαίνει συνειδητότητα· εγώ είμαι· εγώ σκέφτομαι· εγώ κρίνω· δηλαδή ξεχωρίζω το ορθό από το σφαλερό, το αληθινό από το ψεύτικο, το γνήσιο από το κίβδηλο. Η γνησιότητα κριτικής επιτρέπει την αξιολόγηση. «Τα πλείστου άξια περί ελαχίστου ποιείται, τα δε φαυλότερα περί πλείονος», λέει ο Σωκράτης (Πλάτ. Απολ. 30α). Ο ασύνετος μπερδεύει τα νοήματα και τις αξίες. «Υποτιμά τα αξιολογώτατα και υπερτιμά τα πιο ασήμαντα». Έτσι, από αυτόν τον «πολιτισμό» η μηχανή βγαίνει αξιοθαύμαστη και εξευγενισμένη, ενώ ο άνθρωπος απαθλιωμένος. «Il ne nous reste plus d' ailleurs qu' a renaitre ou a mourir». «Δεν μας απομένει πιά παρά να αναγεννηθούμε ή να πεθάνουμε».

Το δίλημμα του Camus, εμπνευσμένο από τον Χριστιανισμό, θέτει το πρόβλημα στην ορθή του βάση. Η τεχνική προχώρησε, έκανε άλματα, αλλ' ο άνθρωπος έγινε ανθρωπάκι. Αλλοτριώθηκε από τον εαυτό του και από τους άλλους. «Personne vient vers moi, devant moi personne n' a jamais rencontre personne». «Κανένας δεν έρχεται σε μένα, μπροστά σε μένα κανένας ποτέ δεν συνάντησε κανένα», κραυγάζει ο Samuel Beckett. Και «η έρημος δεν βρίσκεται στις απομακρυσμένες τροπικές χώρες», η έρημος στριμώχνεται δίπλα σου στην σήραγγα του τραίνου, γράφει ο Eliot. Η μοναξιά μέσα στο πλήθος είναι δείγμα της αλλοτριώσεως από τις αξίες. Ο άνθρωπος έχει ανάγκη από παιδεία που μορφώνει και καταξιώνει την

εσώτερη ουσία του.

Ο άνθρωπος χρειάζεται να σπάσει τον κλοιό του Ναρκίσσου. Το εγώ ωριμάζει μέσω του συ. Οι άλλοι δεν είναι προέκταση των αναγκών μας, ούτε εργαλεία προς χρήση, αλλά πρόσωπα, όπως είμαστε κι εμείς. Επομένως ο διάλογος δεν είναι μία γλωσσική μορφή ερωταποκρίσεων, αλλ' αμοιβαιότητα συναισθημάτων, αναζήτηση κοινών σκοπών, πραγμάτωση αξιών που κάνουν αυτό το δίπουνο άνθρωπο, δηλαδή ελεύθερο να επιλέγει, να αποφασίζει και να πράττει με συναίσθηση ευθύνης. «Αν απαιτήσεις από τους άλλους ευθύνες, να τις ζητάς και από τον εαυτό σου», θα μας έλεγε ο Σόλων.

Η υπερνίκηση της κρίσης του σύγχρονου πολιτισμού προϋποθέτει ανθρώπους με επίγνωση των ευθυνών τους, έχει ανάγκη από οραματισμούς για βελτίωση του ίδιου του ανθρώπου, απαιτεί θάρρος εμπρός στην πραγματικότητα των πνευματικών αξιών, χρειάζεται ριζική αλλαγή νοοτροπίας. «Είναι καιρός να επαναστατήσουν και οι ελεύθεροι», όπως θα έλεγε ο G. Bernanos.

Πηγή: Περιοδικόν «Κοινωνικές τομές». *Ιδιωτικά Εκπαιδευτήρια «Απόστολος Παύλος» Ισθμός Κορίνθου*, σελ. 225-226.